

szerkesztőknek. Sajtójának vallotta mind a *Hídat*, mind a *Létünket*. A nemrég megjelent *Híd repertórium* tanúsága szerint az elmúlt negyed évszázad alatt több mint ötven publikációja jelent meg, többnyire művelődéstörténeti írásai, ama bizonyos kútfúrás és bányászkodás eredményei, de reagálásai is például a kontárművelődéstörténetre, a pontatlanságokra, valótlanságokra.

Volt Kalapis Zoltánban valami konokság, ahogyan ostorozta az ostobaságot, a téves adatokat, a rosszul megírt cikkeket, a felületességet, ahogyan akár a saját újságát is. Nemegyszer jött a Kiadóba fölháborodva, hogy mit és hogyan írtak meg, vagy éppenséggel, miért nem írtak meg, miért késtek le az eseményről. Ilyenkor a szerkesztő, az egykori főszerkesztő szólalt meg belőle.

Ezentúl nagyon is hiányozni fog intő, értő, eligazító, vagy éppenséggel bíráló szava, polihisztori tudása. Nem véletlen az sem, amit Szeli István tegnap úgy fogalmazott meg: Egy egész intézmény munkáját végezte. Nem parádés és látványos külsőségek jelzik eredményeit, hanem szellemi életünk nagy hézagainak és hiányainak a sikeres pótlása, nemzedékek elmulasztott munkájának vállalása, noha tisztában volt vele, hogy neki személy szerint is még rengeteg lenne a teendője.

Nyugodjon békében, Zoli bátyánk!

BORDÁS Győző

KALAPIS ZOLTÁN HALÁLHÍRÉRE*

Október 6-án, az aradi vértanúk emléknapján érkezett a szomorú hír: elhunyt Kalapis Zoltán író, lapszerkesztő, művelődéstörténetünk nagy öregje, a *Létünk* folyóirat régi, megbecsült munkatársa.

Mindig enyhe iróniával beszélt a halálról, egyszerűen nem akart tudomást venni annak közelségéről, pedig két infarktus meg egy súlyos szívmitét után az utóbbi években a kaszás már ott leselkedett rá. De ő fittyet hányt minderre: fáradhatatlanul dolgozott az utolsó napig. Legutóbbi, szerb nyelvű kötetének önéletrajzi vonatkozású bevezetőjében írta: „Telnek az órák, múlnak a hónapok: életem vége felé közeledek. Nyugodtan várom, s csak nagy ritkán gondolok rá. E tényről nem vagyok különösen elragadtatva, de ez egy olyan szükségszerűség, amelyre nem tudok hatni, így hát azzal nem is kell terhelnem magam.” S valóban, nem az elmúlás, hanem az állandó alkotás gondolata foglalkoztatta: fiatalos lendülettel, nagy munkabírással írt, kutatót, publikált. Az, amit húsz-egynéhány kötetében életműként ránk hagyott, művelődéstörténetünk fontos alapozó munkája: újabb kutatók immár könnyen építhetnek rá. Tervszerű feltáró munkája egyetlen célt szolgált: minél több hiteles adatot felsorakoztatni annak bizonyítására, hogy nem vagyunk gyökértelenek itt a déli végeken. Ebben természetesen benne foglaltatott a szülőföld szeretete meg a vidékünk múltjához való ragaszkodás.

Nála már az indulás is rendhagyó volt: a távoli Argentínában született 1928-ban, ahová szülei vándoroltak ki. Születését Laboulage helység anyakönyvi hivatalában jegyezték be. Mindössze egyéves volt, amikor apja halála után édesanyjával és

* Elhangzott 2005. október 11-én az Újvidéki Rádió Szempont című műsorában

bátyjával visszatért ősei földjére. Bácska legdélibb városában, Újvidéken telepedett meg, de családi származása révén mindig egy kissé torontálinak, azaz bánátnak tartotta magát.

Munkássága alapján véve két nagy fejezetre osztható: az első az újvidéki *Magyar Szónál* aktív újságíróként/szerkesztőként eltöltött négy évtized volt 1947 és 1987 között, a második pedig a nyugdíjaztatásától haláláig tartó szerteágazó művelődéstörténeti kutatások időszaka.

Kalapis Zoltán 1947-ben került a *Magyar Szó* szerkesztőségébe, s az ifjú újságíró útját Laták István, Keck Zsigmond, Thurzó Lajos és Majtényi Mihály egyengette. Ott az évtizedek során az újságírás valamennyi fázisán túljutott, a sor-díjas tudósítótól a főszerkesztőig. 1953-ban ő indította (és vezette tíz éven át) a lap filmrovatát. 1987-ben, negyvenévi újságíróskodás után vonult nyugállományba, de azt követően is szoros kapcsolatban maradt a szerkesztőséggel. Egyrészt oly módon, hogy továbbra is sorozatban ott publikálta művelődéstörténeti tanulmányait, másrészt úgy, hogy éberén és folyamatosan kísérte a lap körüli történéseket. Ez utóbbi gyakran készítette arra, hogy tollat ragadjon, vagy sajtóvitába bocsátkozzon, ha úgy mérte fel, hogy a szerkesztőség szekere rossz irányban halad. Fiatalos hévvel, szinte szenvedélyesen tudott vitatkozni, érvelni. Megvetette a nagyotmondást és mellébeszélést, s mélységesen elítélte az újságírói/szerkesztői dilettantizmust. Vele lehetett egyezni vagy nem egyezni, de érvelését nehéz volt nem elfogadni.

A *Magyar Szó*hoz való ragaszkodását példázza, hogy a lap fél évszázados jubileuma kapcsán megírta annak történetét is.

Mi fiatalabbak nemcsak kiállást és magatartást tanulhattunk tőle, hanem megtanulhattuk az írott szó becsületét, a leírtakért való felelősséget meg a munka iránti igényességet.

Érdeklődése valamikor az 1970-es évek második felében fordult komolyabban a publicisztika és a művelődéstörténeti kutatások felé, amelyben magára talált, és amely élete végéig lefoglalta. Olyannyira, hogy munkanapja is kora hajnalban kezdődött. Tervszerű ember volt, aki úgymond mindig „előre” dolgozott, s ésszerűen be tudta osztani munkanapját, írására mindig számítani lehetett. Megbecsült munkatársa volt nemcsak a *Létünknek*, hanem a *Hídnak*, az *Üzenetnek*, a *Bácsországnak* és több más lapnak és folyóiratnak, amelyek igényt tartottak élvezetes művelődéstörténeti publicisztikájára.

Hagyományfeltáró munkáját kötetei őrzik, legfőképpen honismereti sorozatának darabjai: a *Betűk és képek*, a *Régi vízivilág a Bácskában és Bánátban*, a *Történelem a föld alatt*, a „*Negyvennyolcnak nagy idejében*”, a *Búza, dohány, selyem*, a *Lentségi arcképcsarnok* és legutóbb az *Élet, élet, csuda élet*. Könyvei nyomán elevenedik fel vidékünk gazdag szellemi múltja, s kerülnek felszínre a régen elfeledett értékek, ismeretek és jelenségek, meg az itt alkotók nemzedékének hosszú sora. Munkáit olvasva rácsodálkozhatunk gazdag, eddig kevésbé ismert hagyományainkra, melyekből a szerző szerint több van, mint amennyinek tudatában vagyunk.

Munkássága művelődéstörténeti kutatásaiban teljesedett ki, művei közül pedig mindenképpen kiemelkedik háromkötetes *Életrajzi kalauza*, amelyben ezer életrajzzal dokumentálja, bizonyítja „a teremtő magyar szellem jelenlétét [...] a magyar nyelvterület déli részén és peremvidékein”.

Munkásságát több elismerés is fémjelzi: 1992-ben a Híd Díj, 1996-ban a Magyar Újságírók Országos Szövetségének Aranytolla, 1998-ban a Pro Cultura Hungarica emlékplakett és 1998-ban a Szenteleky-díj – hogy csak a legjelentősebbeket említsem.

Kalapis Zoltán mindenképpen nagy úrt hagyott maga után. Lezárult egy gazdag életpálya, értékes író, embert és barátot veszítettünk el örökre. Hiányozni fognak a tapasztalt múltkutató újabb írásai, de tanácsai, eligazításai is. Ezután már csak művein keresztül értekezhetünk vele. Hisszük, hogy értékeket megcsillogtató tájérténeti tényirodalma az elkövetkező nemzedékeknek is hasznos művelődéstörténeti olvasmánya lesz.

NÉMETH Ferenc